

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ З РАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ТА УПРАВЛІННЯ
КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УКРАЇНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ
УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

ПРОТИДІЯ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТАМ У МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

**ЗБІРНИК
МАТЕРІАЛІВ НАУКОВОГО ФОРУМУ**

21 червня 2023 року

Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2023

Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту права та політології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 3 від 19.06.2023 р.)

Редакційна колегія:

- Андрущенко Віктор Петрович** – доктор філософських наук, професор, ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, член-кореспондент Національної академії наук України, академік Національної академії педагогічних наук України;
- Горінов Павло Валерійович** – кандидат юридичних наук, директор Навчально-наукового інституту права та політології, доцент кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, заслужений працівник соціальної сфери України;
- Драпушко Ростислав Григорович** – кандидат філософських наук, проректор з науково-педагогічної роботи (адміністративно-господарська діяльність), доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики УДУ імені Михайла Драгоманова, заслужений працівник соціальної сфери України;
- Сопілко Ірина Миколаївна** – доктор юридичних наук, професор, керівник апарату Національної комісії з радіаційного захисту населення України, головний науковий співробітник Науково-дослідного центру «Інститут сімейної та молодіжної політики імені Олександра Яременка» ННІ права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, заслужений юрист України;
- Торбін Григорій Мирославович** – доктор фізико-математичних наук, професор, проректор з наукової роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;
- Чемакіна Октябринна Володимирівна** – кандидат архітектури, доцент Українського гуманітарного інституту.

П 83 **ПРОТИДІЯ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТАМ У МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ:** збірник матеріалів Наукового форуму. Навчально-науковий інститут права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 21 червня 2023 р.). – Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 396 с.

ISBN 978-966-931-281-5

Збірник матеріалів Наукового форуму «Протидія терористичним актам у міському середовищі» присвячено комплексному вивченню проблеми протидії тероризму у міському середовищі. У збірнику представлено результати досліджень, що детально розглядають правові аспекти боротьби з тероризмом у міському середовищі, екологічні наслідки терористичних актів і стратегії екологічного відновлення, психологічні наслідки для місцевого населення та підходи до психологічної реабілітації, соціальні наслідки тероризму та розвиток стійкого соціального середовища, а також архітектурні рішення для забезпечення безпеки та мінімізації наслідків терористичних актів.

Збірник розраховано для науковців, фахівців та інших зацікавлених осіб, які досліджують проблематику протидії терористичним актам з правових, екологічних, психологічних, соціальних, архітектурних аспектів та охорони здоров'я.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори матеріалів.

УДК 343.326-048.66(477-21)
DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-NF_NNIPiP_2023

ISBN 978-966-931-281-5

© Автори публікацій, 2023
© Навчально-науковий інститут права та політології, 2023
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

СУХИЦЬКА НАТАЛІЯ ВАЛЕРІЇВНА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін

Навчально-наукового інституту права та політології

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ТЕРОРИЗМУ

Збереження життя і здоров'я будь-якої нації, державності і незалежності є пріоритетом кожної держави. Безумовно, що в часи глобалізаційних процесів проблема тероризму стає міждержавною, міжконтинентальною. Система соціального захисту в планетарному масштабі забезпечує можливість співіснування країн на засадах безпеки, з дотриманням норм міжнародного права з метою ліквідації та недопущення загрози людству. Принциповою є позиція міждержавних наднаціональних організацій щодо невтручання у внутрішні справи окремої держави, унеможливлення знищення і депортації населення, руйнування економіки та інфраструктури країни.

Виклики сьогодення, пов'язані з повномасштабною навалою росії вимагають більш детально розглянути причини тероризму, його витоки та історію походження. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» [1] трактує тероризм як суспільно небезпечну діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Розвиток людства протягом всього існування супроводжується проявами ознак тероризму в різних його напрямках: захоплення земель, підспудні вбивства політичних діячів, радикальні вимоги і, як наслідок, терористичні акти у вигляді вбивств, вибухів, захоплення заручників, пошкодження майна та інфраструктури, політичне і економічне шпигунство.

Перші прояви тероризму зафіксовані вже у стародавні часи. Загальновідомо, що терористами були Марк Юній Брут і Гай Касій. Організоване і вчинене ними вбивство Цезаря (15 березня 44 р. до н. е.), диктатора і політичного могильника аристократичної Римської республіки, цілком можна визнати терористичним актом. Хоч практика убивств тиранів зародилася набагато раніше. Ще в працях старогрецьких літописців можна знайти повідомлення про політичні вбивства правителів. До такого роду вбивств можна віднести, наприклад, знищення тирана – правителя древнього міста Сарда на сході півострова Мала Азія – його охоронцем Гигесом (VII ст. до н. е.), чисельні замаху на Олександра Македонського (III ст. до н. е.), змови і повстання рабів у Стародавньому Римі (419, 198, 196, 185 рр. до н. е.) і багато інших [2].

Першою терористичною групою в історії людства можна вважати секту сікаріїв, яка діяла в Палестині ще в 66–73 роках н.е. Основною зброєю бойовиків

був короткий меч (сіка), власне від нього і походить їх назва. Діяли сікарії методами нападу в людних місцях. Сікарії були затятими релігійними фанатиками, виступали проти представники єгипетської та палестинської діаспори, які намагалися налагодити дружні стосунки з Римською імперією.

Разом з посяганнями на життя державних і суспільних діячів акти тероризму спрадавна знаходили своє вираження і в захопленні заручників, викраденні людей з метою викупу, в організації озброєного опору владі, в знищенні і експропріації майна, у піратстві, в організації розбійницьких банд тощо. У XII ст. нетерпимість до будь-якого інакомислення стає постулатом західної церкви. Утворений католицькою церквою судовслідчий орган дістав назву інквізиції, коли тисячами відправляли людей – еретиків на вогнище, тисячами гинули в озброєних зіткнення під час хрестових походів [2].

У середні віки убивства політичних і суспільних діячів стали звичайним явищем не лише придворного життя, а і міждержавних відносин. Але багатовіковий досвід боротьби, що зафіксований у переказах поневолених, врешті-решт повинен був стати основою відповідного вчення, що пояснювало б причини зубожіння одних і багатства інших, а також способи їх усунення. До XVIII ст. людство, мабуть, дозріло для появи подібної теорії, яка узагальнювала б у причини і методи терористичної боротьби. Починають оформлятися і апробуватися теоретичні напрацювання на практиці під гаслами «революційної боротьби», «звільнення пригноблених», «свободи, рівності і братерства» тощо [2].

Французька революція 1789–1794 рр. ознаменувалася масовими терористичними актами, зокрема, вбивствами відомого політика Марата, Робесп'єра та його соратників [3]. Едмунд Бюрк, перебуваючи в таборі супротивників влади революційних лідерів, дав визначенню насильницьким діям нового уряду Франції як «царювання терору». Вважають, що він був першим, хто публічно в 1795 році використовував слово «тероризм», застосувавши його в докладному описі самих актів терору. Сам термін «терор» вперше застосовувався в 1798 році у працях ідеологів Великої Французької Революції по відношенню до неї. Так, першим точним статистичним аналізом терору відзначається праця Д. Гріра, видана у 1935 році під назвою «Терор під час французької революції».

У XIX ст. «новим словом» в активізуванні терористичних дій стала ідея марксизму про встановлення диктатури пролетаріату насильницькими методами. Тероризм від самих початків його застосування був зорієнтований на фізичне усунення з політичної арени тирана, диктатора, деспота. Каталізатором європейського терору кінця XIX – початку XX століття стала російська терористична організація «Народна воля» [4].

З появою в кінці XIX ст. опозиційних організацій, які практикують систематичні замахы, поняття «терор» і «тероризм» перестають поширюватися на сферу воєнних дій, а виділяються як характеристики певного виду політичної боротьби. Самі ці поняття конкретизуються та відокремлюються одне від одного. Поняттям «тероризм» стали визначати політичні вбивства, які практикують опозиційні організації, а поняття «терор» закріпилось за репресивними діями держави [4].

До Першої світової війни тероризм вважався головним чином зброєю

«лівих», радикально налаштованих осіб, ним не нехтували і націоналістичні організації – ірландські сепаратисти, сербські і македонські націонал-патріоти та інші. Вбивство спадкоємця австрійського престолу ерцгерцога Фердинанда і його дружини, вчинене сербським націоналістом, стало детонатором початку Першої світової війни, що обернулася безліччю жертв і потрясінь.

У період між двома світовими війнами тероризм узяли на озброєння ультраправі рухи і партії. Їх ідеї і програми були недосконалі, а культурний рівень невисокий, що не дозволяло їм, зокрема фашистам, вести нормальну політичну боротьбу з опонентами.

Початок Другої світової війни був продовженням нещадної терористичної політики фашистів щодо всього людства (зрозуміло, окрім арійців). Репресії проти населення окупованих територій і партизан здійснювали не лише спеціальні підрозділи, а й армія.

Друга половина ХХ століття знаменується затуханням терористичного руху на тлі «холодної» війни та гонки озброєнь. Хоча ми і тут бачимо прояв державницького тероризму з боку США, росії та ін. держав через підтримку збройних конфліктів в Азії, Африці. Державницький терор тут носить забарвлення політичних інтересів могутніх держав, їх бажання контролювати ринки збуту, мати пільговий (безкоштовний) вихід на паливно-енергетичні джерела, підтримка диктаторських режимів через військово-політичне втручання у внутрішні справи країн.

Сучасний правовий порядок на зламі ХХ і ХХІ ст., набуває нових, принципово відмінних рис, що обумовлені саме виникненням, стійким існуванням цілої системи глобальних небезпек, що значною мірою породжує необхідність забезпечення правопорядку, збереження і зміцнення миру, максимальне використання всього різноманіття юридичних гарантій та юридичних засобів, юридичних механізмів і конструкцій забезпечення безпеки.

Враховуючи величезну небезпеку тероризації дійсності, що, на жаль, набуває загрозливих масштабів, після сумнозвісних подій вересня 2001 р. у США, а з початку 2014 р. дедалі більше виявляється в ескалації агресії російської федерації на Сході нашої країни, світове співтовариство спрямовує значні зусилля на пошук шляхів ефективної протидії цьому небезпечному явищу. Обравши європейський напрям подальшого державно-правового розвитку, Україна відчуває значну підтримку розвинутих держав усталеної демократії у боротьбі з російською навалою.

Слід відзначити, що події останніх дев'ятнадцяти років в Україні ще раз засвідчили значну загрозу такого смертельно небезпечного для людства явища, як тероризм. Ця проблема набула особливої гостроти у нинішніх реаліях. Масові людські жертви, руйнування економіки та інфраструктури, депортація населення, пошкодження паливно-енергетичної системи країни, свідомі брехня, боротьба з інакомисленням і залякування власного народу, ігнорування міжнародних домовленостей, порушення світового порядку і норм міжнародного права – це характерні риси російського тероризму, який зібрав у собі весь негатив багатомісячної історії існування цього явища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 25, ст. 180) редакція від 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
2. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти: навчальний посібник / кол. авторів; за заг. ред. проф. В.К. Грищука. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 328 с.
3. Вакулич В. Історичні виміри феномена тероризму. *Курасівські Читання. Наукові записки. Випуск 30, книга 2*. 2005.
4. Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правова протидія: монографія / В. В. Серета, І. Р. Серкевич; за заг. ред. В. С. Канціра. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 188 с.